Sfântul Grigorie de Nyssa

Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoința cea adevărată

Scriere publicată în volumul 29 al col. PSB
editată de EIBMBOR, în anul 1982

Ediție digitală

APOLOGETICUM
2005

Despre rânduiala cea după Dumnezeu (a vieţii) şi despre nevoinţa cea adevărată[1]

Dacă şi-a despărţit cineva puţin cugetarea de trup şi de robia patimilor şi s-a eliberat de neînţelepciune şi-şi priveşte sufletul cu un gând neviclean şi sincer, va vedea în chip curat în firea acestuia iubirea lui Dumnezeu cea către noi şi scopul pentru care ne-a zidit. Căci va afla, privind în felul acesta, unită fiinţial şi firesc cu omul, pornirea dorinţei spre bine şi încă spre Binele cel mai înalt şi unită cu firea, dragostea nepătimaşă şi fericită a acelui chip înţelegător şi fericit, a cărui imitaţie este omul.

Dar o înşelăciune a acestor lucruri văzute şi curgătoare, vrăjind mereu printr-o patimă neraţională şi printr-o plăcere amară sufletul neatent şi fără pază, prin negrijă îl atrage spre patima cumplită ce se naşte din plăcerile vieţii şi naşte moartea celor ce o îndrăgesc. Pentru aceea harul Mântuitorului nostru a dăruit, celor ce o primesc cu iubire, cunoştinţa adevărului, leacul mântuitor al sufletului. Prin aceasta, înşelăciunea care vrăjeşte pe om se destramă, iar mişcarea necuvenită a trupului se stinge. Căci sufletul care a primit adevărul e condus de lumina acestuia spre Dumnezeu şi spre mântuirea sa.

De aceea, voi care aţi primit cu vrednicie cunoştinţa aceasta şi v-aţi îndreptat dragostea dumnezeiască după firea dată sufletului şi v-aţi adunat cu toată inima la un loc, ca să înfăptuiţi în comun prin fapte chipul de viaţă arătat de apostol (Rom. 12, 2), doriţi să primiţi de la noi un cuvânt îndrumător şi călăuzitor, care să vă conducă pe calea dreaptă a vieţii, un cuvânt care să arate celor ce şi-au ales-o, întocmai, care este scopul acestei vieţi, care este voia cea bună şi bineplăcută şi desăvârşită a lui Dumnezeu şi care este calea ce duce la acest scop, sau cum se cuvine să vieţuiască împreună cei ce păşesc pe această cale şi cum trebuie să îndrepteze întâistătătorul obştea ce se îndeletniceşte cu adevărata filosofie şi de ce osteneli trebuie să se folosească cei ce vor să urce spre vârful cel mai înalt al virtuţii, să-şi facă sufletele vrednice de primirea Duhului.

Fiindcă deci cereţi de la noi acest cuvânt - nu numai din gură, ci şi statornicit în litere, ca având-l aşezat în acestea să-l luaţi de acolo ca dintr-o vistierie a amintirii, potrivit trebuinţelor timpului - vom încerca, după harul Duhului dăruit nouă, să răspundem acestei râvne a voastre, ştiind sigur că dreptarul vieţii binecredincioase din voi e rezemat în dreapta dogmă a credinţei, având dumnezeirea fericitei şi veşnicei Treimi neschimbată nicidecum în nimic, ci cugetată şi închinată într-o singură fiinţă, într-o singură slavă, în aceeaşi voinţă, în trei ipostasuri, precum, apucând de mai înainte, am dat mărturisirea faţă de mulţi martori prin Duhul care ne-a spălat pe noi în izvorul Tainei (botezului).

Cunoscând deci această mărturisire bine credincioasă şi negreşită a credinţei, întemeiată în adâncul sufletului vostru în chip neclintit, şi pornirea şi urcuşul vostru înalt spre Cel bun şi fericit, pe drumul faptelor vă punem în scris seminţele învăţăturii, alegând unele dintre scrierile dăruite nouă mai înainte de Duhul dând de multe ori după trebuinţă şi înseşi cuvintele Scripturii, spre crezarea celor spuse şi spre lămurirea gândirii voastre despre ea, ca să nu părem că, părăsind darul de sus, născocim lucruri neadevărate printr-o cugetare stricăcioasă şi coborâtă, plăsmuind prin gânduri din afară chipuri ale dreptei credinţe, ca să le introducem pe acestea printr-o cugetare deşartă, amestecându-le în chip neînţelept cu cele ale Scripturii.

Căci cel ce voieşte să-şi dăruiască sufletul şi trupul lui Dumnezeu, potrivit legii dreptei credinţe, şi să-I aducă Lui jertfa cea fără de sânge şi curată, trebuie să-şi ia drept călăuză a

---

[1] Scrierea aceasta a fost publicată în voluml 29 din colecţia "Părinţi şi scriitori bisericeşti", editată de Editura Institutului Biblic şi de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1982. Textul de faţă a fost preluat de la site-ul http://scararai.tripod.com/parinti/nyssa.html.

vieții credința cea dreaptă pe care ne-o grăiesc glasurile sfinților prin toată Scriptura. Pe temeiul acesteia conducându-şi sufletul bine ascultător şi bine strunit pe căile virtuții şi dezlegându-se pe sine în chip curat de lanțurile vieții acesteia şi eliberându-se de robia celor de jos şi deşarte, pe de altă parte predându-se întreg credinței şi vieții după Dumnezeu, va cunoaşte limpede că acolo unde este dreapta credință şi viața neîntinată, acolo este şi puterea lui Hristos, iar unde este puterea lui Hristos, de acolo pleacă şi orice patimă şi moartea care ne fură viața. Căci nu au cele rele în ele puterea să se împotrivească puterii Domnului, ci ele se pot ivi numai prin călcarea poruncilor.

E ceea ce a pățit cel dintâi om plăsmuit, iar acum toi cei ce imită prin hotărâre de bunăvoie neascultarea aceluia. Dar pe cei ce vin cu voia nevicleană la Duhul şi au credința întru toată adeverirea, neavând nici o pată pe conştiință, această putere a Duhului îi curățeşte, potrivit celui ce a zis : "Că Evanghelia noastră cea către voi nu s-a vestit numai în cuvânt, ci şi întru putere şi întru Duh Sfânt şi întru adeverire multă, precum bine ştiți" (I Tes. 1, 5) şi iarăşi: "Întreg duhul şi sufletul şi trupul vostru să fie păzite fără pată întru numele Domnului nostru Iisus Hristos" (I Tes. 5, 23), care a dăruit prin baie celor vrednici mireasma nemuririi, ca talantul încredințat fiecăruia să aducă bogăția nevăzută, prin Lucrarea celor încredințate.

Căci mare este, fraților, mare este sfântul botez spre dobândirea bunurilor duhovniceşti de către cei ce-l primesc cu frică. Pentru că din Duhul cel bogat şi îmbelşugat curge pururea harul în cei ce-l primesc.

De acest har umplându-se, sfinții apostoli au arătat Bisericilor lui Hristos rodurile plinătății şi ale adeveririi. Acest Duh rămâne sălăşluit in cei ce au primit darul Lui, împreună-lucrător, după măsura credinței fiecăruia din cei ce s-au împărtăşit de El, zidind în fiecare binele spre sârguința sufletului în faptele credinței, după cuvântul Domnului, Care zice că cel ce a primit talantul l-a primit spre lucrarea a ceea ce i s-a dat (Lc. 19, 13), adică harul Sfântului Duh i s-a dat fiecăruia, spre sporirea şi creşterea lui. Căci sufletul care s-a născut din nou prin puterea lui Dumnezeu trebuie să crească până la măsura vârstei duhovniceşti în Duhul, adăpat neîncetat cu sudoarea virtuții şi cu dărnicia harului. Pentru că, precum firea trupului pruncului nou născut nu rămâne în vârstă fragedă, ci hrănit cu mâncările trebuitoare sufletului, după legea firii, înaintează spre măsura ce-i este rânduită, aşa se cuvine şi sufletului născut de curând. Împărtăşirea de Duhul, nimicind boala intrată prin neascultare, reînnoieşte vechea frumusețe a firii. De aceea, el nu mai rămâne pururea prunc, nici nemişcat în nelucrarea şi în lipsa de curăție, adormit în starea naşterii, ci se hrăneşte pe sine prin mâncări potrivite lui şi creşte spre mărimea pe care o cere firea prin toată virtutea şi ostenelile, ca să se facă prin virtutea sa, cu puterea Duhului, neprimejduit de nevăzutul tâlhar ce pregăteşte sufletelor multe uneltiri ascunse.

Deci trebuie să ne conducem pe noi, după Apostol, pururea spre bărbatul desăvârşit, "până ce vom ajunge toți la unirea credinței şi a cunoştinței Fiului lui Dumnezeu, la bărbatul desăvârşit şi la măsura vârstei plinătății lui Hristos, ca să nu mai fim prunci, învăluiți şi purtați de tot vântul învățăturii, cu meşteşug, spre uneltirea înşelăciunii, ci întărindu-ne în adevăr, să creştem în toate întru El, Care este capul, Hristos" (Ef. 4, 13-15) şi în altă parte, acelaşi zice: "Nu vă asemănați chipului veacului acesta, ci vă schimbați la față întru înnoirea minții voastre, ca să cercați care este voia lui Dumnezeu cea bună şi bineplăcută şi desăvârşită" (Rom. 12, 2). Iar voia lui Dumnezeu cea desăvârşită este, după el, a-şi întipări cineva în suflet chipul viețuirii binecredincioase. Pe acest suflet îl duce la înflorirea celei mai înalte frumuseți harul Duhului, care lucrează împreună cu ostenelile celui ce-şi întipăreşte acest chip.

La creşterea trupului nu dăm nimic de la noi. Căci firea nu-şi măsoară mărimea prin voia şi plăcerea omului, ci prin mişcarea şi legea ei. Dar măsura şi frumusețea sufletului în starea naşterii celei noi, pe care o dăruieşte, prin sârguința primitorului, harul Duhului, atârnă de voia noastră. Căci cu cît întinzi mai mult nevoințele viețuirii binecredincioase, cu atât se întinde mai mult şi mărimea sufletului prin nevoințe şi osteneli, pe care le porunceşte şi Domnul nostru, zicând: "Nevoiți-vă (luptați) să intrați prin poarta cea strâmtă" (Lc. 13, 24; Mt. 7, 13) şi iarăşi: "Siliți-vă, căci silitorii răpesc Împărăția cerurilor? (Mt. 11, 12) şi: "Cel ce

rabdă până la sfârşit acela se va mântui" (Mt. 10, 22 Mc. l3, l3) şi: "Întru răbdarea voastră veți câştiga sufletele voastre" (Lc. 21, 19). Dar şi Apostolul zice: "Prin răbdare alergăm în lupta ce ne stă în față" (Evr. 12, 1) şi: "Ca un slujitor al lui Dumnezeu întru răbdare multă" şi cele următoare (II Cor. 6, 4).

Pentru aceea ne cere să alergăm şi să stăruim cu tărie în nevoințe pentru că darul harului se măsoară cu ostenelile celui ce-l primeşte. Căci viața veşnică şi veselia negrăită din ceruri o dăruieşte harul Duhului, dar vrednicia de a primi darurile şi de a se bucura de har o dă dragostea de osteneli a credinței. Unindu-se într-una fapta dreptății şi harul Duhului, în sufletul în care se unesc, îl umplu pe acesta împreună de viața fericită. Iar despărțite una de alta, nu aduc sufletului nici un câştig. Căci harul lui Dumnezeu nu poate petrece în sufletele ce fug de mântuire, iar puterea virtuții omeneşti nu e îndestulătoare prin sine însăşi ca să înalțe sufletele lipsite de har spre chipul vieții. "Căci, zice, de nu va zidi Domnul casa şi nu va păzi cetatea, în zadar priveghează păzitorul şi se osteneşte ziditorul" (Ps. 106, 1) şi iarăşi: "Căci nu prin sabia lor au moştenit pământul şi nu brațul lor i-a mântuit pe ei, măcar că s-au folosit de sabie şi de brațe în lupte, ci dreapta Ta şi brațul Tău şi lumina feței Tale" (Ps. 43, 4). Ce spune prin aceasta? Că ajutorul de sus dat lucrătorilor de Domnul e cel ce aduce roada şi totodată că nu trebuie să se încreadă cineva în străduințele omeneşti şi să nu-şi închipuie că toată cununa îi vine prin ostenelile sale ci să-şi lege nădejdile cu privire la sfârşit, de voia lui Dumnezeu.

Deci trebuie să ştie care e voia lui Dumnezeu, spre care, privind, să se sârguiască cel ce doreşte viața cea fericită şi voieşte să-şi îndrepteze viețuirea lui spre aceea. Voia cea desăvârşită a lui Dumnezeu este să-şi curățe sufletul prin har de toată întinăciunea, ridicându-l mai presus de plăcerile trupului şi să-l aducă lui Dumnezeu curat, doritor şi în stare să vadă acea lumină duhovnicească şi negrăită. Pe unii ca aceştia îi fericeşte şi Domnul zicând: "Fericiți cei curați cu inima, că aceia vor vedea pe Dumnezeu? (Mt. 5, 8). Iar în alt loc porunceşte: "Faceți-vă şi voi desăvârşiți, precum Tatăl vostru cel ceresc desăvârşit este" (Mt. 5, 48). Spre această desăvârşire ne îndeamnă şi Apostolul să alergăm, zicând: "Ca să înfățişez pe tot omul desăvârşit întru Hristos, spre ceea ce mă şi ostenesc nevoindu-mă" (Col. 28, 29). Iar David, grăind în Duh, învață, pe cei ce voiesc să viețuiască întru dreaptă înțelepciune, calea adevăratei înțelepciuni (filosofii), pe care trebuie să păşească spre ținta desăvârşită, cerând, de la Cel ce dă, cele ce Duhul le învață prin David: "Să se facă, zice, inima mea fără prihană, întru îndreptările Tale, ca să nu mă ruşinez" (Ps. 118, 80). Prin aceasta cere să se teamă de ruşine şi să se dezbrace, ca de o haină murdară şi de necinste, cei ce s-au îmbrăcat cu ea, din răutate. Căci zice iarăşi: "Atunci nu mă voi ruşina, când voi căuta spre toate poruncile Tale" (Ps. 118, 6). Vezi că Duhul pune îndrăzneală în împlinirea poruncilor? Şi iarăşi: "Inimă curată zideşte întru mine, Dumnezeule, şi duh drept înnoieşte întru cele dinlăuntru ale mele şi cu duh stăpânitor mă întăreşte" (Ps. 50, 12? 14). Iar în alt loc întreabă: "Cine se va sui în muntele Domnului?" (Ps. 23, 3). Apoi răspunde: "Cel nevinovat cu mâinile şi curat cu inima" (Ps. 23, 3). Acesta, care fiind curat în toate, se suie în muntele lui Dumnezeu, este cel ce nici cu gândul, nici cu cunoştința, nici cu faptele nu şi-a întinat până la sfârşit sufletul, stăruind în patimi, şi cel ce prin fapte şi prin înțelesuri bune şi prin duhul stăpânitor şi-a zidit din nou inima stricată de răutate.

Iar sfântul Apostol, grăind despre feciorie celor ce şi-au ales să viețuiască în ea, scrie cum trebuie să fie viața aceasta. "Fecioara, zice, se îngrijeşte de cele ale Domnului, ca să fie sfântă cu trupul şi cu duhul" (I Cor. 7, 34). Zicând că trebuie să fie curată şi cu sufletul şi cu trupul, porunceşte să se țină cât mai departe de tot păcatul, atât de cel arătat cât şi de cel ascuns, adică să se ferească cu desăvârşire de păcatele cu fapta şi de cele săvârşite cu gândul. Căci ținta sufletului care cinsteşte fecioria este să se apropie de Dumnezeu şi să fie mireasa lui Hristos.

Iar cel ce doreşte a se face casnicul cuiva trebuie să ia prin imitare chipul aceluia al cărui casnic se face. Drept aceea e de trebuință ca şi aceea care doreşte să fie mireasa lui Hristos să se facă, după putere, asemenea frumuseții lui Hristos prin virtute. Căci nu se poate

uni cu lumina niciodată cel ce nu se luminează de lumina aceea. Pentru că am auzit şi pe apostolul Ioan zicând: "Tot cel ce are nădejdea aceasta se curăţeşte pe sine precum şi Acela curat este" (I In. 3, 3). Iar apostolul Pavel zice: "Faceţi-vă următori mie, precum şi eu, lui Hristos" (I Cor. 11, 1).

Deci sufletul ce voieşte să zboare spre Dumnezeu şi să se lipească de Hristos trebuie să alunge de la sine tot păcatul, atât cel care se săvârşeşte la arătare prin fapte, adică furtul şi răpirea, preacurvia şi lăcomia, curvia şi boala limbii şi tot neamul văzut al păcatelor, cât şi cel care, zăcând în chip ascuns în suflete şi mişcându-se fără să fie văzut de cei dinafară, roade pe om în chip amarnic cu dinţii cei mai ascuţiţi. Iar aceştia sunt: pizma, necredinţa, relele năravuri, viclenia, pofta celor necuvenite, ura, trufia, slava deşartă şi toată ciurda ascunsă a răutăţii, pe care, la fel cu neamul cel arătat al păcatelor, Scriptura o urăşte şi de care se scârbeşte. Căci amândouă sunt înrudite între ele şi răsar din aceeaşi răutate.

Şi ale cui oase le-a risipit Domnul? Nu ale celor ce caută să placă oamenilor? De cine se scârbeşte Domnul ca de un blestemat şi ucigaş? Nu de bărbatul făţarnic şi viclean? "Căci de bărbatul sângelui şi de viclean se va scârbi Domnul" (Ps. 5, 7). Nu blestemă David în chip vădit pe "cei ce grăiesc pace cu vecinii lor, dar în inimile lor cele rele", strigând către Dumnezeu: "Dă-le lor după faptele lor"? (Ps. 27, 3-4) şi: "În inimă lucraţi nelegiuiri pe pământ" (Ps. 57, 2). Aici Dumnezeu a numit mişcarea păcatului în suflet, lucrare.

De aceea ne porunceşte să nu căutăm nici faima de la oameni şi să nu ne ruşinăm nici de necinstirile ce ne vin de la ei. Scriptura lipseşte de răsplătirile din ceruri pe cei ce miluiesc la arătare pe săraci şi pe cei ce-şi trâmbiţează dărnicia pe pământ. Căci de cauţi să placi oamenilor şi dăruieşti ca să fii lăudat, ţi s-a dat plata facerii tale de bine prin laudele oamenilor, pentru care ţi-ai arătat mila. Deci nu mai cere răsplată în cer odată ce ţi-ai adunat cele de pe pământ, nici nu mai aştepta cinstea de la Dumnezeu, căci ai primit-o pe aceasta de la oameni.

Doreşti slava cea nemuritoare? Arată Celui ce poate să-ţi dea ceea ce doreşti, viaţa ta în ascuns. Ţi-e frică de ruşinea veşnică? Teme-te de Cel ce ţi-o va descoperi pe aceasta în ziua judecăţii.

Cum zice deci Domnul: "Să lumineze lumina voastră înaintea oamenilor, ca să vadă faptele voastre cele bune şi să mărească pe Tatăl vostru cel din ceruri"? Pentru că porunceşte celui ce urmează poruncile lui dumnezeu ca, orice ar face, să facă privind spre Acela şi numai spre El, nevânând nici o slavă de la oameni, ci să fugă de laudele de la aceştia şi de arătarea (faptelor lui în faţa acestora). Dar cerând să se facă cunoscuţi tuturor prin viaţă şi prin fapte, ca să vadă aceia faptele lor, n-a adaus "ca să laude pe cel ce se arată", ci "ca să slăvească pe Tatăl vostru cel din ceruri" (Mt. 5, 16). Deci porunceşte ca toată lauda să se îndrepte spre Dumnezeu şi toată fapta să se potrivească cu voia Lui, la care se află toartă răsplata faptelor virtuţii. Iar ţie îţi porunceşte să fugi şi să te întorci de la lauda limbilor cea de pe pământ. Iar cel ce o caută pe aceasta şi-şi târăşte viaţa spre ea nu va fi lipsit numai de slava veşnică, ci să-şi aştepte şi pedeapsa. Căci, "vai, zice, când toţi oamenii vor zice bine de voi" (Lc. 6, 26). Fugi, deci, de toată cinstirea omenească, al cărei sfârşit este ruşinea şi necinstea veşnică şi doreşte laudele de sus, spunând cu David: "De la Tine e lauda mea" (Ps. 21, 29) şi: "Întru Domnul se va lăuda sufletul meu". Iar fericitul Apostol porunceşte ca nici cel ce mănâncă să nu se împărtăşească de hrana ce-i stă în faţă cu nepăsare, ci să dea mai întâi slavă Celui ce i-a dat mijloacele de a trăi (I Cor. 10, 31). Aşa ne îndeamnă să dispreţuim în toate slava de la oameni şi să căutăm pe cea de la Dumnezeu. Căci cel ce face aşa, credincios se va numi de către Domnul. Iar pe cel ce doreşte cinstea de aici îl aşează între cei necredincioşi. "Căci cum puteţi, zice, să credeţi voi, cei ce primiţi slavă unii de la alţii, şi slava cea de la Unul Dumnezeu nu o căutaţi?" (I In. 5, 44).

Iar ce este ura, auzi de la Ioan, care zice: "Cel ce urăşte pe fratele său, ucigaş de oameni este şi ştiţi că tot ucigaşul de oameni nu are viaţă veşnică" (I In. 3, 15). Îl scoate deci din viaţă pe cel ce urăşte pe fratele său, ca pe un ucigaş de oameni, mai bine zis numeşte ura de-a dreptul ucidere. Căci cel ce a smuls şi a nimicit din sine iubirea faţă de aproapele şi s-a

făcut din prieten duşman al lui, cu dreptate se numără între ucigaşii de oameni, care păzesc ascunsă faţă de aproapele duşmănia lor faţă de cei pe care ei uneltesc să-i omoare. Apostolul arată prin aceasta limpede că nu e nici o deosebire între relele ascunse înăuntru şi între cele arătate şi văzute, punându-le la n loc şi numărându-le împreună. "Şi pentru că n-au cercat, zice, a avea pe Dumnezeu întru cunoştinţă, i-a predat pe ei unei minţi neiscusite, ca să facă cele ce nu se cuvin, fiind plini de toată nedreptatea, curvia, viclenia, lăcomia, răutatea umpluţi de pizmă, de ucidere, de ceartă, de înşelăciune, de năravuri rele şoptitori, bârfitori, urâtori de Dumnezeu, ocărâtori, mândri, îngâmfaţi, născocitori de rele, neascultători de părinţi, neînţelegători, fără aşezământ, fără iubire, neîmpăcaţi, nemilostivi, care, deşi cunosc dreptatea lui Dumnezeu, că făcând adică acestea sînt vrednici de moarte, nu numai că le fac acestea, ci şi consimt cu cei ce le fac" (Rom. 1, 28-32).

Vezi cum a împletit relele năravuri, mândria, viclenia şi celelalte rele ascunse, cu uciderea, cu lăcomia şi cu toate cele asemănătoare? Dar ce spune Domnul însuşi? "Ce este între oameni înalt, urâciune este la Dumnezeu" (Lc. 16, 15) şi: "Cel ce se înalţă pe sine va fi umilit şi cel ce se smereşte pe sine va fi înălţat" (Lc. 14, 11). Iar Înţelepciunea zice: "Necurat este la Domnul tot cel cu inima înaltă" (Prov. 16, 5). Dar ar putea afla cineva şi în alte Scripturi multe spre învinovăţirea patimilor ascunse în suflete. Şi aşa de rele sînt acestea şi de greu de vindecat şi atâta tărie au câştigat în adâncul sufletului, încât nu e cu putinţă să fie smulse şi desfiinţate numai prin sârguinţa şi virtutea omenească, de nu va primi cineva ca ajutor, prin rugăciune, puterea Duhului, ca să biruiască asupra răutăţii ce-l stăpâneşte înăuntru. Aceasta o învaţă Duhul însuşi, folosindu-Se de glasul lui David: "De cele ascunse ale mele curăţeşte-mă şi păzeşte pe robul Tău de cele de alt neam" (Ps. 18, 13-18).

Căci două fiind cele din care se alcătuieşte omul cel unul, sufletul şi trupul, şi cel din urmă îmbrăcându-l, iar cel dintâi rămânând înăuntru în timpul vieţii, cel dintâi trebuie supravegheat ca o biserică a lui Dumnezeu şi păzit, ca nu cumva, venind în el vreunul din păcatele arătate, să-l clatine şi să-l strice. Despre cel ce nu-şi păzeşte sufletul vorbeşte şi Apostolul cu ameninţare: "Cel ce strică biserica lui Dumnezeu strica-l-va pe el Dumnezeu" (I Cor. 3, 17). Iar pe cel dinăuntru trebuie să-l păzim cu toată străjuirea, ca nu cumva, pornind vreo ceată înarmată a răului din vreun adânc de undeva şi stricând gândul vieţuirii binecredincioase, să robească sufletul, umplându-l de patimile ce-l atrag pe ascuns.

Drept aceea omul trebuie să străjuiască cu mare veghe, înconjurând des sufletul, strigând ca un conducător de oaste şi îndemnând: "Omule, ţine în toată paza inima ta. Căci din aceasta sunt ieşirile vieţii". Iar straja sufletului este gândul vieţuirii binecredincioase, întărit de frica de Dumnezeu, de harul Duhului, de fapte bune. Căci, cel ce şi-a înarmat sufletul său cu acestea respinge uşor atacurile tiranului, adică viclenia şi pofta, mândria, mânia, pizma şi toate mişcările viclene ale răutăţii dinăuntru. Acela care cultivă virtutea trebuie să fie simplu şi neclintit, plugărind numai roadele vieţuirii binecredincioase şi neabătându-şi niciodată viaţa spre căile răutăţii şi nedespărţindu-şi gândul de la vieţuirea bine-credincioasă a credinţei, ci să fie de un singur fel, drept şi necercat de patimile ce se află în afara drumului său. Pentru că nu e cu putinţă ca cea care vieţuieşte cu un singur bărbat şi cea care preacurveşte, căsătorită fiind, să aştepte aceeaşi răsplată a vieţii.

"Să nu înjugi, zice fericitul Moise, în aria ta animale de neam străin la un loc, ca boul şi asinul, ci, înjugând cele de acelaşi neam, să-ţi treieri secerişul tău. Nici să nu ţeşi în haina ta de lână in, nici in, în cea de lână" (Deut. 22, 10-11). "Să nu semeni în ţarina ta două feluri de seminţe, nici de două ori pe an" (Lev. 19, 19). "Să nu împreuni animal de neam străin cu altul spre naştere, ci să împreuni pe cel de acelaşi neam cu cel de acelaşi neam" (Deut. 11, 9).

Ce voieşte să spună sfântul prin aceste ghicituri? Că nu trebuie să sădeşti în acelaşi suflet împreună patima şi virtutea, nici să-ţi împarţi viaţa între cele potrivnice, ca să cultivi în acelaşi suflet mărăcini şi grâu, nici mireasa lui Hristos să nu preacurvească cu vrăjmaşii lui Hristos şi pe de o parte să zămislească lumina, pe de alta, să nască întunericul. Căci nu pot fi acelea împreună, precum nici laturile virtuţii, împreună cu laturile patimii. Căci ce prietenie poate fi între neprihănire şi desfrânare? Şi ce unitate de gând, între dreptate şi nedreptate? Sau

ce părtăşie are lumina cu întunericul? Nu se retrage una din faţa celuilalt şi nu voieşte să rămână fără cel ce-l războieşte?

Deci, plugarul înţelept trebuie să sloboadă ca dintr-un izvor bun de băut apele cele bune ale vieţii, neamestecate cu noroi şi să cunoască numai rodurile lui Dumnezeu şi cu ele să se ostenească, cu străduinţă, toată viaţa. Făcând aşa, chiar dacă ar răsări vre-un gând străin între rodurile virtuţii, văzând în ascunsul tău ostenelile tale Cel ce toate le vede, va smulge cu puterea Lui acea rădăcină vicleană şi făţarnică a gândurilor înainte de odrăslire. Căci celui ce stăruie întru ostenelile virtuţii îi vine repede în ajutor harul Duhului, care nimiceşte seminţele răutăţii şi nu poate cădea acela din nădejde, nici nu poate fi trecut cu vederea şi lăsat neizbăvit cel ce stăruie pururea lângă Dumnezeu.

Ştii pe văduva din Evanghelie, care a înfăţişat nu Judecătorului de oameni iubitor mărimea nedreptăţii, dar a cărei multă şi neîncetată stăruinţă în cerere biruind nepăsarea judecătorului, l-a mişcat spre pedepsirea celui ce a nedreptăţit-o. Deci să nu încetezi nici tu să te rogi. Căci dacă îndrăzneala aceleia în cerere a plecat voia unui stăpân nemilos, cum ne vom descuraja noi de sârguinţa îndreptată spre Dumnezeu, a Cărui milă obişnuieşte să se coboare adeseori la cei ce cer?

Dar şi Domnul însuşi, primind stăruinţa noastră în rugăciuni şi îndemnându-ne să ne folosim de sârguinţă, zice: "Vedeţi ce zice judecătorul nedrept? Cu cît mai mult nu va face Tatăl vostru cel ceresc izbăvire celor ce strigă către El noaptea şi ziua? Şi zic că vouă vă va face izbăvire degrabă" (Lc. 18, 6-8). Iar Apostolul, dându-şi multă sârguinţă şi nevoinţă ca ucenicii bine-credincioşi să-şi facă înaintarea spre desăvârşire, ba făcându-le vădită tuturor şi ţinta adevărului, zice: "Sfătuind pe tot omul şi învăţându-l întru toată înţelepciunea, ca să înfăţişăm pe tot omul desăvârşit în Hristos, spre ceea ce mă şi ostenesc nevoindu-mă" (Col. 1, 28-29). Şi iarăşi se roagă ca cei ce s-au învrednicit de pecetea Duhului prin botez să primească creşterea până la vârsta duhovnicească prin dăruirea Duhului, zicând: "Drept aceea şi eu, auzind de credinţa voastră şi de dragostea ce o aveţi către toţi sfinţii, nu încetez rugându-mă pentru voi şi cerând ca Dumnezeul Domnului nostru Iisus Hristos, Tatăl slavei, să vă dea vouă duhul înţelepciunii şi al descoperirii întru cunoştinţa Lui, luminând ochii inimii voastre ca să ştiţi care este nădejdea chemării Lui şi care e bogăţia slavei moştenirii Lui întru sfinţi şi care este mărimea puterii Lui întru noi, cei care credem" (Ef. 1, 15-19). Apoi, vorbind despre felul împărtăşirii Duhului, zice: "După lucrarea puterii Lui, pe care a lucrat-o în Hristos, sculîndu-L pe El din morţi? (Ef. 1, 19-20). El grăieşte prin acestea în chip curat despre împărtăşirea Duhului şi despre lucrarea Aceluia în cei ce se împărtăşesc de lucrarea Lui, "ca să luaţi, zice, şi voi în acelaşi chip adeverirea Lui". Apoi, mergând puţin mai departe se roagă cerând să vină asupra lor puterea Duhului: "Pentru aceea plec genunchii mei către Tatăl Domnului nostru Iisus Hristos, de la Care se numeşte toată părinţimea în cer şi pe pământ, ca să vă dea vouă, după bogăţia slavei Lui, să vă întăriţi întru putere prin Duhul Lui, întru omul cel din lăuntru, ca să locuiască Hristos prin credinţă în inimile voastre, ca fiind înrădăcinaţi şi întemeiaţi întru dragoste, să puteţi cunoaşte împreună cu toţi sfinţii, care este lăţimea şi lungimea şi adâncimea şi înălţimea şi să cunoaşteţi dragostea lui Hristos, care covârşeşte toată cunoştinţa, ca să vă umpleţi de toată plinătatea lui Dumnezeu" (Ef. 3, 14-19).

Dar şi în altă epistolă vorbeşte ucenicilor despre aceleaşi lucruri descoperindu-le vistieria Duhului şi îndemnându-i să se împărtăşească de ea: "Râvniţi darurile (harismele) duhovniceşti. Dar vă arăt vouă o cale încă şi mai înaltă. De-aş vorbi în limbile omeneşti şi în cele îngereşti, iar dragoste nu am, m-am făcut aramă sunătoare şi chimval răsunător. Şi de aş avea proorocie şi de aş cunoaşte tainele şi toată cunoştinţa, şi de aş avea credinţă încât să mut şi munţii, iar dragoste nu am, nimica nu sunt. Şi de aş împărţi toate cele ce le am şi mi-aş da trupul meu să ardă, iar dragoste nu am, nimic nu-mi foloseşte" (I Cor. 12, 31-13, 3). Iar care este câştigul dragostei şi care sunt vlăstarele acesteia, de ce lucruri îl desparte pe cel ce o are şi ce lucruri îi pricinuieşte aceluia, o arată limpede în aceasta: "Dragostea nu pizmuieşte, nu se semeţeşte, nu se trufeşte, nu se poartă cu necuviinţă, nu caută ale sale, nu se întărâtă, nu socoteşte răul, nu se bucură de nedreptate, ci se bucură de adevăr, toate le suferă, toate le

crede, toate le nădăjduieşte, toate le rabdă. Dragostea niciodată nu cade" (I Cor. 13, 4-8). Foarte frumos zice: "Dragostea niciodată nu cade". Dar ce este aceasta? Chiar dacă ar dobândi cineva alte daruri (harisme), pe care le aduce Duhul (al limbilor îngereşti şi proorocia şi cunoştinţa şi harismele vindecărilor), dar nu s-ar izbăvi prin curăţie de patimile ce-l tulbură înăuntru, prin dragostea Duhului, şi n-ar primi în suflet acest leac desăvârşit al mântuirii, se află încă în frica de cădere, neavând dragostea care-l sprijineşte şi întăreşte în starea virtuţii.

Să nu-ţi închipui, deci, că având harul bogat şi îmbelşugat al Duhului, nu mai ai nevoie de nimic pentru desăvârşirea ce-ţi poate veni prin darurile Aceluia. Şi când vine la tine bogăţia darului, fă-te sărac cu cugetul, neîncrezându-te niciodată în tine şi aşteptând dragostea în suflet, ca pe o temelie a vistieriei harului, şi luptând cu orice patimă, până ce vei ajunge la vârful vieţuirii bine-credincioase, la care a ajuns apostolul şi la care urcă pe ucenici prin rugăciune şi învăţătură. Iar de pe acesta le arată celor ce-L iubesc pe Domnul prefacerea şi harul mai înalt la care au fost ridicaţi, spunând: "Căci nici tăierea împrejur nu este ceva, nici netăierea împrejur, ci făptura nouă. Şi câţi vor umbla după dreptarul acesta, pace peste ei şi milă peste Israelul lui Dumnezeu" (Gal. 6, 15-16). Şi iarăşi: "De este cineva în Hristos, e făptură nouă; cele vechi au trecut" (II Cor. 5, 14). Făptura nouă este dreptarul apostolic. Iar aceasta este ceea ce a lămurit în altă parte, zicând: "Ca să-şi înfăţişeze El însuşi Lui Biserica slăvită, neavând pată sau zbârcitură sau altceva din acestea, ci ca să fie sfântă şi fără prihană" (Ef. 5, 27). "Făptură nouă" a numit locuirea Sfântului Duh în sufletul curat şi neprihănit şi eliberat de toată răutatea, viclenia şi ruşinea.

Căci, când va urî sufletul păcătuirea şi se va face casnic al lui Dumnezeu, după putere, prin vieţuirea întru virtute, şi va primi, după prefacerea vieţii, în sine harul Duhului, s-a făcut făptură nouă şi a fost zidit din nou. Tot aceasta o arată şi cuvintele: "Curăţiţi aluatul vechi ca să fiţi frământătură nouă" (I Cor. 5, 7); la fel: "Să prăznuim nu în aluatul cel vechi, ci întru azimile curăţiei şi ale adevărului" (I Cor. 5, 8).

Şi fiindcă ispititorul întinde sufletului curse de pretutindeni, înconjurându-l cu răutatea lui, iar puterea omenească e atât de mică, încât nu poate să-l biruiască pe acela prin ea însăşi, Apostolul ne cere să ne înarmăm mădularele cu armele cereşti; el ne porunceşte să îmbrăcăm platoşa dreptăţii, să ne încălţăm picioarele întru gătirea păcii, să ne încingem mijlocul cu adevărul, iar peste toate să luăm scutul credinţei, prin care, zice: "Vei putea stinge săgeţile aprinse ale celui rău" - iar săgeţile aprinse sînt patimile -; apoi ne îndeamnă să luăm coiful mântuirii şi sfânta sabie a Duhului - iar sfânta sabie numeşte cuvântul lui Dumnezeu întru putere (Ef. 6, 14-17), cu care înarmând dreapta sufletului, să respingem uneltirile vrăjmaşului.

Iar cum să luăm aceste arme, află tot de la Apostolul care zice: "Prin toată rugăciunea şi cererea rugându-vă în toată vremea întru Duhul şi priveghind la aceasta întru toată stăruinţa şi cererea" (Ef. 6, 18). De aceea se şi roagă pentru toţi, zicând: "Harul Domnului nostru Iisus Hristos şi dragostea lui Dumnezeu Tatăl şi împărtăşirea Sfântului Duh să fie cu voi cu toţi" (II Cor. 1, 13). Şi iarăşi: "Întreg duhul şi sufletul şi trupul vostru să se păzească fără prihană în ziua Domnului nostru Iisus Hristos" (I Tes. 5, 23).

Vezi câte chipuri de mântuire ţi-a arătat ţie, învăţându-te să tinzi spre o singură cale şi spre un singur scop, ca să fii creştin desăvârşit? Căci acesta este sfârşitul la care trebuie să ajungă iubitorii adevărului, prin credinţă tare şi nădejde neclintită, păşind bucuroşi întru nevoinţă şi cu toată hotărârea. Prin acestea se săvârşeşte cu uşurinţă drumul vieţii spre vârful cel mai înalt al ei. În ele atârnă toată proorocia şi legea. Iar poruncile care sunt? "Să iubeşti pe Domnul Dumnezeul tău din toată inima ta şi din tot sufletul tău şi din tot cugetul tău şi pe aproapele tău, ca pe tine însuţi" (Deut. 6, 5).

Deci, ţinta vieţuirii bine-credincioase aceasta este. Pe aceasta ne-a predat-o Domnul şi apostolii, care au primit de la El cunoaşterea ei. Iar dacă am lungit cuvântul, dovedind-o prin mai multe mărturii, îngrijindu-ne mai mult de înfăţişarea adevărului decât de scurtarea celor spuse, să nu ne ia nimeni în nume de rău. Căci cei ce vor să-şi izbăvească sufletul de petele răutăţii trebuie să cunoască în chip drept vieţuirea cea înţeleaptă şi să ştie întocmai scopul acestei înţelepciuni (filosofii), ca, cunoscând osteneala călătoriei şi sfârşitul drumului, să

arunce toți îngâmfarea şi cugetarea semeață despre izbânzile lor şi, tăgăduindu-şi sufletul împreună cu viața, după porunca Scripturii (Mt. 10, 39), să privească spre singura bogăție pe care a făgăduit-o Dumnezeu celor ce-L iubesc: spre cununa iubirii lui Hristos, Care cheamă la El pe toți cei ce au primit să ia cu toată inima lupta pentru ea. Acestora le ajunge, ca merinde pentru călătoria unei astfel de vieți, crucea lui Hristos. Purtând-o pe aceasta cu veselie şi cu bună nădejde, să urmeze Mântuitorului Dumnezeu, făcându-şi lege şi cale a vieții iconomia Lui, precum a zis Apostolul: "Fiți următori mie, precum şi eu, lui Hristos" (I Cor. 11, 1); şi iarăşi: "Prin răbdare alergăm în lupta ce ne stă înainte privind spre Căpetenia şi Desăvârşitorul credinței, care, în locul bucuriei ce era pusă înaintea Lui, a răbdat crucea ruşinei şi, dispretuind-o pe aceasta, s-a aşezat la dreapta lui Dumnezeu" (Evr. 1, 1-2). Căci teamă să ne fie ca, nu cumva mândrindu-ne cu darurile cele de la Duhul şi luând prilej de la vre-o izbândire întru cele ale virtuții, să ne trufim în cuget, înainte de a ajunge la sfârşitul celor nădăjduite, şi aşa să ne oprim din pornirea noastră, făcând nefolositoare şi osteneala de mai înainte prin îngâmfare şi arătându-ne nevrednici de desăvârşirea spre care ne atrage harul Duhului.

Drept aceea se cuvine să nu slăbim nicicând încordarea ostenelii, nici să ieşim din nevoințele ce ne stau în față, nici să privim înapoi la vre-o faptă însemnată pe care am fi săvârşit-o, ci, uitând de acelea şi întinzându-ne spre ceea ce ne stă înainte, cum zice Apostolul (Filip. 3, 13), şi zdrobindu-ne inima cu grijile ostenelilor, să avem dorința de dreptate mereu nesăturată. Flămânzind şi însetând numai de aceasta, să căutăm să ajungem la desăvârşire, socotindu-ne smeriți şi săraci, ca unii ce suntem departe de cele făgăduite şi mult depărtați de dragostea desăvârşită a lui Hristos.

Căci cel ce o doreşte pe aceasta şi priveşte spre făgăduința de sus nu încetează nici a posti, nici a priveghea, nici a se sârgui pentru altceva ce ține de virtute, mândrindu-se cu izbânzile de mai înainte, ci, fiind plin de dorul dumnezeiesc şi privind cu încordare spre Cel ce-l cheamă, orice nevoință ar împlini spre dobândirea Lui o socoteşte drept un lucru mic şi nevrednic de încununare. El se străduieşte până la sfârşitul vieții acesteia, adăugând osteneli la osteneli şi virtuți la virtuți, până ce se va face cinstit în fața lui Dumnezeu, prin fapte, nesocotindu-se în conştiință că s-a făcut pe sine vrednic de Dumnezeu. Căci aceasta e cea mai mare izbândă a înțelepciunii (a filosofiei), ca fiind cineva mare prin fapte, să se smerească cu inima şi să nu se încreadă în viețuirea sa, aruncând la pământ închipuirea de sine prin frica de Dumnezeu, ca să se bucure de făgăduință pe măsura în care s-a îndrăgit de ea prin credință, nu pe măsura în care a lucrat pentru ea ostenindu-se. Dar e nevoie de mare credință şi nădejde pentru a primi răsplată pe măsura acesteia şi nu pe măsura ostenelilor. Iar temelia credinței este sărăcia şi dragostea nemăsurată către Dumnezeu.

Socotesc că s-a vorbit destul despre cei ce şi-au ales să viețuiască cu înțelepciune (filosofie) în cele ce-i duc la ținta nădăjduită. De aceea, trebuie să adăugăm la cele spuse, cum trebuie să viețuiască unii ca aceştia la un loc, ce osteneli trebuie să iubească, cum trebuie să alerge unii cu alții până ce vor ajunge la cetatea de sus. Cel ce nu prețuieşte în chip curat cele prețuite ale vieții şi părăseşte pe cei înrudiți trebuie ca, disprețuind toată slava de jos şi iubind cinstea cerească, să se unească duhovniceşte cu frații din viață, ca să tăgăduiască odată cu viața şi sufletul său. Iar tăgăduirea sufletului stă în a nu căuta să-şi slujească nicidecum voia sa, sau mai degrabă, în loc să împlinească voia sa, să dorească a împlini cuvântul netrecător al lui Dumnezeu şi a se folosi de acesta ca de un bun cârmaci, care călăuzeşte obştea întreagă a frăției, ținută într-un gând, spre limanul voii lui Dumnezeu. Apoi mai trebuie să aibă voia să nu socotească nimic al său deosebit de ceea ce e de obşte, afară de haina care acoperă trupul. Căci dacă nu are nimic din acestea, ci e gol de grija vieții de sine, va fi slujitor al trebuințelor de obşte şi va împlini cu toată inima, cu plăcere şi cu nădejde, ceea ce se porunceşte de întâistătători şi ca un rob simplu şi plin de bunăvoință al lui Hristos, cumpărat pentru trebuințele de obşte ale fraților. Căci aceasta o voieşte şi o porunceşte şi Domnul zicând: "Cel ce voieşte să fie între voi întâiul şi mare, să fie cel mai de pe urmă şi sluga tuturor" (Mc. 9, 35;

10, 43-44; Mt. 20, 26-27; 23, 11). Deci se cuvine ca slujirea făcută oamenilor să fie fără plată şi să nu aducă celui ce slujeşte cinstire, nici slavă, ca să nu se arate cel ce o săvârşeşte ca vrând să placă oamenilor, cum s-a scris (Ef. 6, 6), dându-şi în fața ochilor chipul slujirii; nici să slujească oamenilor (ca oameni), ci ca Domnului însuşi. Se cuvine a păşi astfel pe calea acoperită de necazuri. Căci cel ce-şi supune grumazul pe această cale, cu toată inima, jugului lui Dumnezeu şi-l poartă cu plăcere până la sfârşit, e dus spre sfârşitul desăvârşit cu bună nădejde. Deci se cuvine să se supună tuturor şi să slujească fraților ca şi când ar avea de plătit fiecăruia o datorie, adunând în suflet grijile pentru toți şi împlinind iubirea datorată.

Dar se cuvine ca şi întâistătătorii acestei cete duhovniceşti, privind la mărimea grijii lor de ei şi cugetând la răutatea ce întinde curse credinței, să se nevoiască cu vrednicie în supravegherea lor, neînălțându-şi gândul spre stăpânire. Căci e o primejdie în această slujbă; şi unii socotind că sînt întâistătători ai altora şi că au să-i îndrumeze spre viața cerească s-au pierdut pe ei înşişi, fiind amăgiți, fără să-şi dea seama, de cugetul lor. Deci se cuvine ca întâistătătorii să se ostenească în supravegherea lor mai mult decât ceilalți şi să aibă un cuget mai smerit decât cei conduşi şi să-şi înfățişeze viața lor ca chip de slujire fraților, socotind că au pe cei încredințați lor ca pe o vistierie dată lor în grijă, de Dumnezeu.

Căci dacă vor fi aşa, unind tot mai strâns sfințita obşte prin slujire şi vor da la arătare învățătura după trebuința fiecăruia, ca fiecare să-şi păzească rânduiala cuvenită, dar în ascuns, în cugetare, vor păstra, prin credință, smerita cugetare, ca nişte slujitori binevoitori, îşi vor lua lor, printr-o astfel de viețuire, o mare răsplată.

Drept aceea, îngrijiți de ei, ca nişte povățuitori (pedagogi) blânzi, ca de nişte copii plăpânzi care v-au fost încredințați de părinții lor. Căci aceia, privind la deprinderile copiilor, unuia îi dau lovituri, altuia sfaturi, altuia laude, altuia altceva, nefăcându-le nimic, nici spre mulțumirea, nici din ura proprie, ci cum se potriveşte stării şi cum o cere purtarea copilului, ca să-l facă râvnitor şi cinstit în viața aceasta.

Deci şi voi se cuvine ca, lepădând toată ura şi toată mândria împotriva fraților, să potriviți cuvântul după puterea şi voia fiecăruia: pe unul ceartă-l, pe altul sfătuieşte-l, pe al treilea mângâie-l, dându-i doftoria ca un doctor bun, după trebuința fiecăruia. Căci acesta privind spre boli, unuia îi dă o doftorie mai blândă, altuia una mai tare, nepurtându-se cu ură față de nici unul din cei ce au nevoie de tămăduire, ci potrivindu-şi meşteşugul după suflete şi trupuri. Iar tu, ține seama de trebuința stării fiecăruia, ca, învățând bine sufletul ucenicului care caută la tine, să aduci Tatălui strălucita lui virtute, făcându-l moştenitor vrednic al darului Aceluia.

De vă veți purta aşa unii față de alții, cei ce conduceți şi cei ce vă folosiți de ei ca învățători, unii ascultând cu bucurie de cei ce vă poruncesc, ceilalți călăuzind cu plăcere pe frați spre desăvârşire, şi de vă întreceți în cinstiri unii față de alții, veți trăi pe pământ viața îngerilor. Să nu se vadă deci între voi pe pământ nici o trufie, ci simplitate şi bunăînțelegere şi starea de suflet nevicleană să unească obştea voastră. Să se convingă pe sine fiecare că nu e mai prejos numai de fratele eu care împreună-viețuieşte, ci şi de tot omul. Căci cunoscând aceasta, va fi cu adevărat ucenic al lui Hristos. Pentru că "cel ce se înalță pe sine se va smeri", precum a zis Mântuitorul, "şi cel ce se smereşte pe sine se va înălța" (Lc. 14, 11; 18, 14; Mt. 23, 12) şi: "Cel ce voieşte să fie între voi întâiul, să fie cel de pe urmă şi să fie tuturor slujitor, precum Fiul Omului n-a venit să I se slujească, ci să slujească şi să-Şi dea sufletul Său răscumpărare pentru mulți" (Mc. 9, 35; 10, 45; Mt. 20, 28). Iar Apostolul zice: "Că nu ne propovăduim pe noi înşine, ci pe Domnul Iisus Hristos, iar noi suntem slujitori ai voştri pentru Iisus" (II Cor. 4, 5).

Cunoscând deci roadele smereniei şi paguba trufiei, urmați Stăpânului iubindu-vă unii pe alții şi nu vă temeți nici de moarte, nici de pedeapsă în face bine unii altora. Ci pe drumul pe care a umblat între noi Dumnezeu, pe acesta umblați şi voi spre El într-un trup şi un suflet, înaintând spre chemarea de sus, iubind pe Dumnezeu şi unii pe alții. Căci dragostea şi frica de Dumnezeu este întâia împlinire a legii.

Se cuvine deci ca fiecare dintre voi să aşeze ca pe o temelie tare şi statornică frica şi dragostea în sufletul său şi să o hrănească cu fapte bune şi cu rugăciune neîncetată. Căci nu se sădeşte în noi în chip simplu şi de la sine dragostea de Dumnezeu, ci prin multe şi mari griji şi prin împreună-lucrarea lui Hristos, precum a spus Înțelepciunea (Prov. 2, 4-5): "Că de o vei căuta pe ea ca pe argint şi de o vei cerceta ca pe o comoară, vei înțelege frica Domnului şi cunoştința de Dumnezeu o vei afla". Iar aflând frica de Domnul şi cunoştința de Dumnezeu şi înțelegându-le pe acestea, vei dobândi uşor şi ceea ce urmează, adică iubirea aproapelui. Căci odată dobândit cu osteneală primul lucru, şi cel mai mare, cel de al doilea, mai mic şi mai fără osteneală, va urma celui dintâi. Dar nefiind de față acela, nici cel de al doilea nu va urma în chip curat. Pentru că cel ce nu iubeşte pe Dumnezeu din toată inima şi din tot cugetul, cum se va îngriji în chip sănătos şi fără viclenie de iubirea de frați, neîmplinind prin aceasta iubirea față de Cel ce Se îngrijeşte de ea? Căci pe cel ce se află astfel şi nu cu sufletul întreg predat lui Dumnezeu, nici înarmat cu iubirea față de toți, uşor îl supune meşteşugarul răutății, răsturnându-l prin gânduri viclene, aci făcându-l să i se pară grele poruncile Scripturii şi urâtă slujirea fraților, aci ridicându-l la trufie şi la înfumurare prin însăşi slujirea celor împreună robi, şi convingându-l că a împlinit poruncile Domnului şi că va fi mare în ceruri.

Dar nu mică este nedreptatea ce o face. Căci se cuvine slujitorului binevoitor şi sârguincios să încredințeze Stăpânului judecata bunăvoinței sale şi să nu se facă pe sine judecător şi lăudător al viețuirii sale. Pentru că dacă se face însuşi judecător, înlăturând pe Judecătorul adevărat, nu va avea nici răsplata de la Acela, dându-şi-o singur înainte de judecata Aceluia, prin laudele şi prin închipuirea de sine. Căci după înțeleptul Pavel "Duhul lui Dumnezeu trebuie să mărturisească împreună cu duhul nostru" (Rom. 10, 16), nu să dovedim prin judecata noastră cele ale noastre. "Că nu cel ce se laudă pe sine este probat, ci cel pe care Domnul îl laudă" (II Cor. 10, 18). Iar cel ce nu aşteaptă lauda Domnului, ci, luând-o înaintea judecății Lui, cade în slăvirile omeneşti, căutând să-şi câştige sieşi cinstirea de la frați prin ostenelile sale, face cele ale necredincioşilor. Căci necredincios este cel ce vânează cinstirile omeneşti în locul celor cereşti, cum zice Domnul însuşi: "Cum puteți voi să credeți, când primiți slavă unii de la alții şi slava de la singurul Dumnezeu nu o căutați?" (In. 5, 44).

Cu cine mi se pare mie că se aseamănă aceştia, dacă nu cu cei ce curăță partea din afară a paharului şi a blidului, iar înăuntru sînt plini de toată răutatea (Mt. 23, 25)? Vedeți deci să nu pățiți ceva de felul acesta, ci, ridicându-vă sufletele în sus şi având o singură grijă, să plăceți Domnului şi să nu cădeți niciodată din amintirea celor cereşti, nici să primiți cinstirile vieții acesteia, ci să alergați acoperind cu cuvântul nevoințele pentru virtute. Lucrați astfel ca nu cumva să găsească vreme cel ce vă ispiteşte cu cinstirile de pe pământ şi vă răpeşte prin aceasta mintea voastră de la îndeletnicirea cu cele bune, să vă răstoarne în cele deşarte şi pline de amăgire. Iar negăsind vreme pentru aceasta, nici putință de pătrundere, ca să vrăjească pe cei ce petrec sus cu sufletele, se pierde şi zace mort. Căci nelucrarea e moarte pentru diavol, ca şi pentru răutate. Deci aflându-se în voi dragostea lui Dumnezeu, numaidecât îi urmează şi cele proprii ei: iubirea de frați, blândețea, nefățărnicia, stăruirea şi sârguința în rugăciune şi, simplu, toată virtutea.

Cât de mare trebuie să fie deci câştigul marilor osteneli care nu se fac pentru a se arăta oamenilor, ci pentru a plăcea Domnului, Care cunoaşte cele ascunse! Spre aceasta trebuie să privim pururea şi să cercetăm lăuntrul sufletului şi să-l îngrădim cu gândurile viețuirii bine-credincioase, ca să nu găsească vrăjmaşul vre-o intrare, nici loc de uneltire; să deprindem mădularele sufletului cele slăbite şi să le facem în stare să cunoască binele şi răul. Dar ştie să şi le deprindă mintea care urmează lui Dumnezeu şi-şi face sufletul părtaş la aceasta, vindecând slăbiciunea lui cu dragostea lui Dumnezeu, cu gândurile ascunse ale virtuții şi cu faptele poruncilor şi unindu-l cu Cel puternic. Căci una este straja şi tămăduirea sufletului: a-şi aminti cu dor de Dumnezeu şi a se păstra în gânduri bune. De aceea să nu ne oprim de la o astfel de sârguință nici când mâncăm, nici când bem, nici când ne odihnim, nici când facem sau spunem ceva, ca toate cele ale noastre să se săvârşească spre slava lui Dumnezeu şi nu a

noastră, nici să aibă viaţa noastră vre-o pată sau vre-o întinăciune de pe urma uneltirii celui rău.

De altfel, celor ce iubesc pe Dumnezeu osteneala împlinirii poruncilor le este uşoară şi dulce, dragostea faţă de El făcându-le nevoinţa uşoară şi plăcută. Pentru aceea şi cel viclean se luptă în tot felul să scoată frica de Dumnezeu din sufletele noastre şi se străduieşte să topească dragostea faţă de El prin plăceri nelegiuite şi prin momeli de ale desfătării, ca apucându-se sufletul nostru de osteneli, dezbrăcat de armele duhovniceşti şi nestrăjuit, să se piardă, furişând acela în noi slava de pe pământ în locul celei cereşti şi tulburând cele cu adevărat bune prin cele părute bune, prin nălucirea unor amăgiri. Căci de află pe paznici fără grijă, are putere să le fure din vreme şi să se furişeze împreună cu ostenelile şi să semene împreună cu grâul neghina lui: bârfirea, trufia, slava deşartă, dorinţa de cinstire, cearta şi ceilalţi pui ai răutăţii. Deci se cuvine să priveghem şi să ne păzim din toate părţile de vrăjmaşul, ca, chiar dacă ne-ar momi cu vre-o uneltire neruşinată, să fie respins înainte ca aceea să se atingă de suflet.

Aduceţi-vă aminte neîncetat şi că Abel a adus Domnului jertfă din cele dintâi născute ale oilor şi din cele grase, iar Cain, din rodurile pământului, dar nu din cele dintâi. "Şi a privit, zice, Dumnezeu la jertfele lui Avel, iar la darurile lui Cain nu a luat aminte" (Fac. 4, 4-5). Care e folosul acestei istorii? Că trebuie să aflăm că lui Dumnezeu Îi este bine-plăcut tot ce se face "cu frică şi credinţă" şi nu ce se face cu mare pompă, fără dragoste. Căci nici Avraam n-a primit de la Melchisedec binecuvântarea altfel, ci numai aducând preotului lui Dumnezeu rodurile dintâi (pârga) şi de căpetenie. Iar prin cele de căpetenie şi prin cele mai alese ale bunurilor înţeleg însuşi sufletul şi însăşi mintea. Deci ni se porunceşte să nu jertfim lui Dumnezeu cu zgârcenie (cu micime de suflet) laudele şi rugăciunile, nici să aducem Stăpânului orice la nimereală, ci să-I închinăm ceea ce este de căpetenie în suflet, mai bine zis însuşi sufletul întreg, cu toată dragostea şi hotărârea, ca, hrăniţi pururea cu harul Duhului şi primind puterea cea din Hristos, să alergăm uşor pe calea mântuirii, făcând uşoară şi dulce nevoinţa pentru dreptate; făcând aşa Însuşi Dumnezeu ne ajută în străduinţa ostenelilor şi împlineşte pentru noi faptele dreptăţii.

Despre acestea până aci. Iar despre părţile virtuţii, pe care adică trebuie să o socotim nai mare şi să o îngrijim înaintea altora, nu se poate vorbi. Căci se ţin la un loc, având aceeaşi cinste, şi conduc pe cei ce se folosesc de ele, spre vârf, întărindu-se unele pe altele. Simplitatea se dă pe sine ascultării, iar ascultarea, credinţei; aceasta, nădejdii, iar nădejdea, dreptăţii; aceasta, slujirii, iar slujirea, smereniei. Iar de la aceasta luând putere blândeţea, aceasta îşi arată rodul în bucurie; iar bucuria, în dragoste şi dragostea, în rugăciune. Şi aşa, atârnând unele de altele şi ţinându-l atârnat pe cel ce le are, îl urcă spre vârful celui dorit, precum, dimpotrivă, viclenia îi coboară pe prietenii ei, prin părţile ei proprii, spre ultima răutate.

Dar trebuie să stăruim cel mai mult în rugăciune. Căci aceasta este ca un vârf al virtuţii. Prin ea cerem şi celelalte virtuţi de la Dumnezeu, cu care comunică şi se uneşte, prin sfinţenie tainică şi prin lucrare duhovnicească şi prin simţire negrăită, cel ce stăruie în rugăciune. Căci cel ce a luat prin aceasta Duhul ca ajutor şi călăuzitor arde de dragostea Domnului şi se înfierbântă de dorul Lui, nefiind săturare de rugăciune, ci pururea arzând de dragostea Celui bun şi hrănind sufletul cu avânt, precum s-a spus: "Cei ce mă mănâncă pe mine vor flămânzi iarăşi, şi cei ce mă beau pe mine vor înseta iarăşi" (Înţ. Sir. 24, 23). Şi în altă parte: "Dat-ai veselie în inima mea" (Ps. 4, 7). Iar Domnul zice: "Împărăţia cerurilor este în lăuntrul vostru" (Lc. 17, 21).

Dar care este împărăţia de care zice că este în lăuntrul nostru? Care alta, dacă nu veselia care vine de sus, prin Duhul, în sufletele noastre? Căci aceasta este ca un chip şi ca o arvună şi ca un semn al vieţuirii veşnice, de care se vor bucura sufletele sfinţilor în veacul pe care-l aşteptăm. Deci Domnul ne mângâie prin lucrarea Duhului în orice necaz, prin aceea că ne mântuieşte şi ne împărtăşeşte de bunătăţile duhovniceşti şi de darurile (harismele) Sale. Căci El e "Cel ce ne mângâie pe noi întru tot necazul nostru, ca să putem şi noi mângâia pe

cei ce sunt întru tot necazul" (II Cor. 1, 4); şi: "Inima mea şi trupul meu s-au bucurat de Dumnezeul meu cel viu" (Ps. 61, 6). Toate acestea arată prin ghicituri veselia şi mângâierea.

Odată ce s-a arătat, deci, care este scopul vieţuirii binecredincioase, pe care se cuvine să-l urmărească cei ce şi-au ales viaţa de Dumnezeu iubitoare, şi care este curăţia sufletului şi sălăşluirea Duhului prin înaintarea în fapte bune, fiecare dintre voi să se predea pe sine, pregătindu-şi sufletul în felul arătat şi umplându-l de dragostea dumnezeiască, rugăciunilor şi posturilor, potrivit voii Lui, aducându-şi aminte de Cel ce ne-a îndemnat: "Neîncetat rugaţi-vă" (I Tes. 5, 17) şi "stăruind în rugăciune" (Rom. 12, 12), şi de făgăduinţa Domnului, în care zice: "Cu cît mai mult nu va face Dumnezeu izbăvire celor ce strigă către El noaptea şi ziua" (Lc. 18, 6-7) şi: "Zicea şi o pildă că se cade a ne ruga totdeauna şi a nu ne lenevi" (Lc. 18,1).

Iar că sârguinţa în rugăciune ne hărăzeşte lucruri mari şi-L sălăşluieşte şi pe Duhul în suflete, o arată limpede Apostolul prin cele ce ne îndeamnă zicând: "Prin toată rugăciunea şi cererea rugându-vă în toată vremea întru Duhul şi întru aceasta priveghind întru toată stăruinţa şi cererea" (Ef. 6, 18). Drept aceea, dacă vreunul dintre fraţi se predă pe sine acestei părţi a virtuţilor, adică rugăciunii, bună comoară îşi agoniseşte şi iubeşte cea mai mare avuţie. Numai să o facă aceasta fiecare cu conştiinţă încordată şi dreaptă, nerătăcind în nici o parte de bună-voie cu cugetarea, nici ca unul ce are de împlinit fără de voie o îndatorire din nevoie, ci împlinind o cerinţă a dragostei şi un dor al sufletului şi arătând tuturor roadele stăruinţei.

Se cade însă ca şi ceilalţi să dea o vreme acestei părţi şi să se bucure împreună (cu aceia) de stăruirea în rugăciune, ca să se facă şi ei părtaşi de roadele cele bune, ca unii ce s-au făcut părtaşi de împreuna-îndulcire de aceeaşi vieţuire. Dar va da şi Domnul însuşi celor ce se roagă chipul cum trebuie să se roage, după spusa: "Cel ce dă rugăciune celui ce se roagă" (I Regi 2, 8). Drept aceea cel ce stăruie în rugăciune se cade să ceară şi să ştie să se nevoiască în această luptă cu multă sârguinţă şi cu toată puterea pentru un lucru aşa de mare. Căci marile biruinţe au nevoie de multe osteneli, pentru că răutatea întinde curse mai ales acestora, născocind de pretutindeni şi umblând împrejur şi căutând să pună piedici sârguinţei. De aci, somnul şi îngreunarea trupului şi a sufletului, moleşeala, trândăvia, descurajarea, nerăbdarea şi celelalte patimi şi lucrări, prin care se pierde sufletul, fiind răpit cu vreo parte a lui şi rostogolit spre vrăjmaşul lui.

Deci se cade a pune sufletului, ca pe un cârmaci înţelept, gândul care nici o clipă nu lasă cugetarea să ia aminte la tulburările aduse de duhul cel rău, nici nu se lasă dus încoace şi încolo de valurile lui, ci priveşte îndată spre limanul de sus şi predă sufletul nevătămat lui Dumnezeu, Care i l-a încredinţat şi îl cere. Căci nu a cădea în genunchi şi a lua chipul celor aflaţi în rugăciune, în vreme ce cugetarea rătăceşte în afară, e sârguinţa şi fapta bineplăcută Scripturii, ci predarea întregului suflet împreună cu trupul rugăciunii, odată cu lepădarea oricărei nepăsări a gândurilor şi oricărui cuget nedrept.

Iar întâistătătorii se cuvine să ajute unuia ca acesta şi prin toată sârguinţa şi sfătuirea să hrănească dorinţa celui ce se roagă faţă de scopul lui şi să curăţe sufletul lui. Căci rodul virtuţilor celor ce se roagă astfel, arătându-se celor împreună-vieţuitori, se face folositor nu numai celui înaintat, ci şi celor ce sînt încă prunci şi au nevoie de învăţătură, mângâindu-i pe ei şi îndemnându-i să urmeze celor pe care-i văd. Iar rodul rugăciunii curate este simplitatea, dragostea, smerita cugetare, stăruinţa şi cele asemenea, pe care osteneala celui ce se sârguieşte cu rugăciunea le odrăsleşte în viaţă înaintea rodurilor veşnice.

Rugăciunea se înfrumuseţează cu aceste roduri, iar când e lipsită de ele, osteneala ei este zadarnică. Şi nu numai rugăciunea, ci şi toată calea vieţuirii înţelepte (a filosofiei) care aduce această odrăslire a dreptăţii este o cale adevărată şi duce spre scopul cel drept. Iar cea care e lipsită de acestea rămâne un nume gol, care se aseamănă cu fecioarele nebune cărora le-a lipsit la vremea de trebuinţă untdelemnul pentru cămara de nuntă. Căci nu aveau în suflete lumina, sau rodul virtuţii, nici sfeşnicul Duhului în cugetare. Pentru aceea le-a şi numit pe drept cuvânt, Scriptura, nebune, virtutea din ele stingându-se înainte de sosirea Mirelui; şi de aceea au fost lăsate, nenorocitele, în afara cămării de nuntă. Căci nu li s-a socotit sârguinţa fecioriei, neavând lucrarea Duhului. Şi pe bună dreptate. Căci la ce foloseşte lucrarea viei,

dacă nu se arată roadele pentru care a răbdat lucrătorul viei osteneală? La ce foloseşte postul şi rugăciunea şi privegherea, dacă lipseşte pacea, bucuria, dragostea şi celelalte roduri ale Duhului, pe care le înşiră Apostolul? (Gal. 5, 22-23). Căci cel îndrăgit de bucuria de sus rabdă toată osteneala de dragul acesteia, prin care se atrage Duhul; şi, împărtăşindu-se de harul Lui, rodeşte şi se bucură cu veselie de lucrarea viei (de rodul ei), pe care a lucrat-o harul Duhului, întru smerita lui cugetare şi în împlinirea faptelor.

Se cuvine deci să se rabde ostenelile rugăciunii şi ale postului şi ale celorlalte fapte cu multă plăcere, dragoste şi nădejde, iar florile şi roadele ostenelilor să se creadă că sunt lucrări ale Duhului. Căci dacă socoteşte cineva că acestea (florile şi roadele) şi totul trebuie să se pună pe seama ostenelilor, în locul acelor roade nepătate îi odrăsleşte unuia ca acesta trufia şi închipuirea de sine; iar aceste patimi, odrăslind în sufletele celor uşuratici ca o putreziciune, strică şi pierd sufletele.

Deci ce trebuie să facă cel ce vieţuieşte lui Dumnezeu şi nădejdii în El? Să rabde nevoinţele pentru virtute cu plăcere, iar izbăvirea sufletului de patimi şi urcuşul spre vârful virtuţilor şi nădejdea desăvârşirii să şi-o pună în Acela, crezând în iubirea Lui de oameni. Căci, pregătindu-se şi bucurându-se de harul Celui în care crede, aleargă fără osteneală, dispreţuind răutatea vrăjmaşului, ca unul ce e străin de acela şi izbăvit de patimile din partea lui, prin harul lui Hristos.

Căci precum cei ce prin lenevire în cele bune aduc patimile cele rele în firea lor şi petrecând în ele le săvârşesc cu bucurie şi uşor, secerând, ca un fel de dulceaţă firească şi proprie, lăcomia, pizma, curvia şi celelalte părţi ale răutăţii vrăjmaşe, aşa lucrătorii lui Hristos şi ai adevărului primind, prin credinţă şi prin ostenelile virtuţii, bunătăţile cele mai presus de firea lor, culeg din harul Duhului, cu o plăcere negrăită, ca pe nişte roduri, şi împlinesc fără osteneală iubirea cea nevicleană şi neschimbăcioasă, credinţa neclintită, pacea neclătinată, bunătatea adevărată şi toate celelalte, prin care sufletul, ajungând mai mare ca sine şi mai puternic ca răutatea vrăjmaşului, se îmbie pe sine locaş curat Duhului cel închinat şi sfânt, de la Care primeşte pacea nemuritoare a lui Hristos, unindu-se prin ea cu El şi lipindu-se de Domnul. Iar primind harul Duhului şi lipindu-se de El şi făcându-se un duh cu El, sufletul nu împlineşte numai faptele virtuţii sale cu uşurinţă, nemaiavând să lupte cu vrăjmaşul, prin faptul că e mai mare ca uneltirea lui, ci, ceea ce e mai mare ca toate, primeşte în sine patimile Mântuitorului şi se desfată de acestea mai mult decât iubitorii vieţii acesteia de cinstirile şi slăvirile şi stăpânirile primite de la oameni. Căci pentru creştinul care a înaintat prin bună-vieţuire şi prin darul Duhului la măsura vârstei duhovniceşti a harului dat lui, e o slavă şi o desfătare şi o bucurie mai mare decât orice plăcere să fie urât pentru Hristos, să fie prigonit pentru El, să rabde orice ocară şi ruşine pentru credinţa în Dumnezeu. Căci toată ocara şi bătăile şi prigonirile şi celelalte pătimiri, până la cruce, toate sînt desfătare şi odihnă şi arvună a comorilor cereşti, odată ce ele dau unuia ca acesta toată nădejdea în învierea şi în bunătăţile viitoare. Căci zice: "Fericiţi veţi fi când vă vor ocărî pe voi şi vă vor prigoni toţi oamenii şi vor zice tot cuvântul rău împotriva voastră, minţind pentru Mine. Bucuraţi-vă şi vă veseliţi că plata voastră multă este în ceruri" (Mt. 5, 11-12; Lc. 6, 22-23). Iar Apostolul zice: "Nu numai răbdăm, ci ne şi lăudăm întru necazuri" (Rom. 5, 3). Şi în altă parte: "Deci cu dulceaţă mă voi lăuda întru neputinţele mele, ca puterea lui Hristos să se sălăşluiască întru mine. Pentru aceea mă bucur întru neputinţe, în ocări, în nevoi, în închisori. Căci când sunt slab atunci sînt tare" (I Cor. 12, 9-10). Şi iarăşi: "Ca slujitori ai lui Dumnezeu întru răbdare multă" (II Cor. 6, 4).

Căci însuşi harul Sfântului Duh, stăpânind peste tot sufletul şi umplând locaşul lui de veselie şi de putere, face sufletului dulci pătimirile prin nădejdea celor viitoare şi omoară (copleşeşte) simţirea durerii prezente.

Deci aşa să vieţuiţi ca unii ce aveţi să urcaţi astfel, prin împreuna-lucrare a Duhului, la puterea şi slava cea înaltă, răbdând toată osteneala cu bucurie, ca să vă arătaţi vrednici de venirea în voi a Sfântului Duh şi a moştenirii lui Hristos, netrufindu-vă, nici moleşindu-vă din lene, ca să nu cădeţi nici voi şi să nu vă faceţi nici altora pricină de păcătuire. Iar dacă unii, neavând încă tăria rugăciunii de vârf, nici sârguinţa şi puterea cerută de ea, rămân mai prejos

de această virtute, să împlinească, după putere, ascultarea în altele, slujind din toată inima, lucrând cu sârguința, slujind cu plăcere, nu pentru răsplata cinstirii, nici pentru slava omenească, nici slăbind în osteneală, datorită moleşelii şi trândăviei, nici ca slujind trupurilor şi sufletelor străine, ci ca slujind robilor lui Hristos, celor lăuntrici nouă, ca lucrul lor să se arate Domnului curat şi neviclean. Nimeni să nu se dea înapoi de la sârguința în fapte bune, ca neavând puterea să împlinească cele ce mântuiesc sufletul. Căci Dumnezeu nu porunceşte nimic ce nu e cu putință robilor Săi, ci a arătat iubirea şi bunătatea dumnezeirii Sale aşa de revărsată şi de bogată peste toți, că fiecăruia îi dăruieşte puterea să facă, după voia lui, vreun bine şi ca nimeni din cei ce au sârguință să nu fie lipsit de puterea de a se mântui. Căci zice: "Cel ce adapă numai cu un pahar de apă pe cineva în nume de ucenic, amin zic vouă, că nu va pierde plata lui" (Mt. 10, 42; Mc. 9, 41).

Unde e mai multă putere, ca în această poruncă? Unui pahar de apă îi urmează răsplata cerească. Ia seama la nemărginirea iubirii de oameni. "Întrucât ați făcut, zice, unuia din aceştia, Mie ați făcut" (Mt. 25, 46). Porunca e mică, iar câştigul ascultării e mare şi răsplata de la Dumnezeu, bogată. Deci nimic nu cere peste putere, ci fie că faci un lucru mic, fie unul mare, îți vine ca urmare răsplata după hotărârea aleasă. Dacă e în numele şi din frica de Dumnezeu, îți vine un dar de nerăpit. Iar dacă e spre arătare şi pentru slava de la oameni, auzi pe Domnul însuşi jurându-Se: "Amin zic vouă, că îşi vor lua plata lor" (Mt. 6, 2; 5, 16). Deci ca să nu pățim aceasta, porunceşte ucenicilor şi prin ei şi nouă: "Luați seama să nu faceți milostenia voastră, sau rugăciunea, sau postul înaintea oamenilor. Iar de nu, nu veți avea plata voastră de la Tatăl vostru cel din ceruri" (Mt. 6, 1 urm.). Astfel porunceşte să ne întoarcem şi să fugim de "morții aceştia" şi de laudele morților şi de slava ce se veştejeşte şi trece şi să o căutăm numai pe aceea, a cărei frumusețe nu se poate descrie şi a cărei margine nu se poate afla; prin care să putem slăvi şi noi pe Tatăl şi pe Fiul şi pe Sfântul Duh, acum şi pururea şi în vecii vecilor. Amin.